

Oponentský posudok na habilitačnú prácu PaedDr. Ingrid Puchalovej, PhD. *Maria Therese von Artner. Weibliche Autorschaft und kulturelle Identität um 1800 in Oberungarn.*

Nie je náhoda, že predložená habilitačná práca PaedDr. I. Puchalovej, PhD. je venovaná Marii Therese von Artner ako jednej z nemecky píšucich autoriek z historickej oblasti Horného Uhorska, tvoriacej dnes územie Slovenskej republiky, kde v súčasnosti už len máločo poukazuje na jej voľakedajší multietnický a multikultúrny charakter. Nie je to náhoda, pretože významná časť súčasnej slovenskej germanistiky legitimuje svoj záujem o regionálne štúdie práve multietnickou a multikultúrnou minulosťou Slovenska (Spiš, Bratislava atď.) a uskutočňuje archeológiu stôp tejto minulosti v podobe historických rekonštrukcií zabudnutých javov (môžu to byť varianty nemčiny, alebo aj po nemecky písaná literatúra). Úsilie týchto štúdií našťastie väčšinou nesmeruje k povestnej nietzscheovskej antikvárnej histórii, teda k akémusi staromilskému zberateľstvu historických kuriozít. V ich pozadí obyčajne stojí teória kultúrnej pamäte ako významná paradigma kultúrnych štúdií posledných zhruba tridsiatich rokov, ktorá dnes môže viac než kedykoľvek predtým odhaliť prepletené korene minulosti regiónu a ukázať tak podstatu našej európskej identity. Nebýva však zriedkavé, ak toto teoretické pozadie dotvárajú aj epistemické prvky iných paradigiem humanitných vied (častejšie francúzskeho postštrukturalizmu). V prípade práce I. Puchalovej nejde o postštrukturalizmus, ale o využitie prvkov feministických teórií, vďaka ktorým je možné objasniť niektoré špecifiká „vôle k umeniu“ autoriek žijúcich a tvoriacich okolo roku 1800 na kultúrnej periférii Horného Uhorska.

Ako je evidentné, Ingrid Puchalová je typ vedkyne, ktorá sa neuspokojuje s konceptuálnym rámcom jednej teórie, sprostredkúvajúcim prístup k výskumnej téme (paradigma kultúrnej pamäte); v jej chápaní humanitného vedca má byť samotná analýza kultúrnych alebo literárnych javov solídne podložená viacerými explikačnými modelmi. Presvedčivo ukazuje, že identita Marie Therese von Artner ako nemeckej spisovateľky zo Šintavy okolo roku 1800 a špecifika jej básnickej a dramatickej tvorby nie sú dané len jej jazykovou situáciou na periférii nemeckého sveta, ale aj pozíciou ženy, a dokladá to podrobnou analýzou jej ženského autorstva. Dodajme, že v období nemeckého romantizmu a biedermeieru, ku ktorému má M. T. von Artner najbližšie, sa v centrách nemeckej kultúry, s ktorým sa cíti von Artner do veľkej miery

duchovne spätá, črtajú nové možnosti aj pre ženské autorky, a plne ich využíva aj von Artner. Ďalšia zvláštnosť autorkinej tvorby, na ktorú skôr implicitne poukazuje I. Puchalová, spočíva však aj v tom, že jej kultúrne gesto je do veľkej miery kozmopolitné (prejavuje sa najmä vo výbere univerzálnych tém a topoi), a súzvučí s predstavami o literatúre, ktoré sa etablovali v centrách nemeckej kultúry od druhej polovice 18. storočia, najvýraznejšie od konca 18. storočia vo weimarskej klasike. „Vôľa k umeniu“ M. T. von Artner ako ženskej spisovateľky na kultúrnej periférii má takto svoj ďalší, kozmopolitne univerzalistický rozmer.

Ako však správne I. Puchalová poukazuje už na začiatku svojej práce, nie je to ešte dôvod na zaradenie von Artner do akéhosi alternatívneho (ženského) anti-kánonu nemeckej literatúry; jej autorka na to nespĺňa kvalitatívne kritériá. Namiesto kvalitatívnej analýzy sa preto I. Puchalová usiluje o príspevok k sociálne-historickému literárnovednému výskumu, ktorý umeleckú produkciu žien berie vážne z hľadiska špecifických predpokladov ich tvorby (s. 15-16). Aj keď podmienky tvorby von Artner ako príslušníčky uhorskej šľachty prelomu 18. a 19. storočia môžeme len ťažko interpretovať v rámci, aký ponúka povedzme esej *Vlastná izba* anglickej spisovateľky prvej polovice 20. storočia Virginie Woolf, faktom zostáva, že na jej diele ulpieva aj niečo z toho, akým spôsobom kvalifikovalo ženskú umeleckú tvorbu prostredie, v ktorom žila a písala. Keďže časť autorkinho diela zostáva napriek evidentným univerzalistickým požiadavkám poplatná dobovej triviálnej literatúre, bolo by aj celkom určite zbytočné usilovať sa o autorkinu dodatočnú umeleckú nobilizáciu. Na práci I. Puchalovej oceňujem, že prostriedky literárnej analýzy využíva primárne na to, aby prostredníctvom nich objasnila vzťah autorky k jej životnému svetu, a nie umelecké kvality, a že von Artner zostáva v jej výklade najmä sociohistorickým fenoménom.

Vedeckú a publikačnú činnosť I. Puchalovej sledujem so záujmom už niekoľko rokov a oceňujem na nej angažovanosť v prospech marginalizovaných alebo marginálnych javov literárnej minulosti a takisto étos, s akým sa na odhaľovaní týchto javov podieľa. Nemožno si pritom nevšimnúť, že nielen jej záujem o regionálne kultúrne dejiny je silne utváraný angažovaným feministickým myslením, týka sa to aj jej príležitostných štúdií, týkajúcich sa literárnej súčasnosti, konkrétne jej štúdie z roku 2011 o jazyku známej, zo Slovenska pochádzajúcej autorky Ireny Brežnej, ktorá žije vo Švajčiarsku.

Feministická literárna veda je na Slovensku v súčasnosti pomerne silne etablovaná, a dnes jestvuje viacero akademických, semi-akademických

a takisto literárnych prostredí, kde sa pestuje. Ak možno považovať za jedno z takýchto prostredí aj Košice, je to práve zásluhou angažovanej organizačnej a vedeckej práce I. Puchalovej.

Jeden z koreňov feministického uvažovania I. Puchalovej tkvie v jej dlhoročnom vyrovnávaní sa s ideovým a umeleckým odkazom diela významnej nemeckej spisovateľky 20. storočia Christy Wolf. I. Puchalová napísala najmä o jej literárnom spracovaní médeovského mýtu niekoľko závažných štúdií, v ktorých vychádza z ambivalentného charakteru mytologického materiálu, na ktorý už poukázal svojho času nemecký spisovateľ Franz Fühmann, opierajúci sa o psychologický výskum mýtov Karla Kerényiho a C. G. Junga. Táto závažná kritická línia výskumu mýtov má takisto ako aj záujem o mýty najmä v nemeckom feministickom prostredí 1970tych rokov silné etické pozadie, pretože jej finálnym cieľom je odhaľovanie represívnych spoločenských mechanizmov a zmena spoločnosti v duchu tolerancie a (rodovej) rovnosti. Na druhej strane sa však v jej rámci často argumentuje ontologicky, pretože sa tu vychádza z bachofenovských predpokladov existencie materského práva, ktoré môžu takpovediac legitimizovať utópiu anti-patriarchálnej spoločnosti. I. Puchalovej nie je cudzí ani jeden ani druhý aspekt analýzy mýtov, oba si osvojila z vplyvných nemeckých feministických debát a istý čas ich efektívne spolupresadzovala aj v domácich diskusiách. Jej záujem o mytológie, ktorý sa neprejavuje v jej predloženej práci o M. T. von Artner, však len svedčí o širokom spektre jej vedeckých záujmov a o „viacpodlažnom“ uvažovaní o literatúre a kultúre.

Na základe mojej oboznámenosti s predloženou habilitačnou prácou, ako aj ďalšími prácami I. Puchalovej a takisto na základe jej predloženej bibliografie publikovanej literatúry a ostatných vedeckých aktivít a výkonov, ako aj na základe splnenia, ba v mnohých prípadoch prekročenia habilitačných kritérií na Filozofickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, navrhujem, aby bol I. Puchalovej ako zrelej vedkyni a dlhoročnej osvedčenej pedagogičke po úspešnom habilitačnom konaní udelený v odbore literárna veda titul „docent“.

Prof. Adam Bžoch, CSc.

V Bratislave, 14. februára 2021